

การกระทำผิดอาญาโดยปกติต้องมีเจตนา

หลัก การกระทำผิดอาญา โดยปกติต้องมีเจตนา เพราะตาม มาตรา 59 วรรคแรก บัญญัติไว้ว่า " บุคคลจะต้องรับผิดในทางอาญา ก็ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา... ฯลฯ "

แต่มีข้อยกเว้นอยู่ 3 ข้อ ซึ่งการกระทำผิดอาญา ไม่ต้องมีเจตนา กล่าวคือ

1. กรณีการกระทำโดยประมาท ในกรณีที่ถูกกฎหมาย บัญญัติให้ต้องรับผิดเมื่อได้กระทำโดยประมาท คือหมายความว่า จะต้อง มีกฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะจึงว่า การกระทำอย่างนั้นแม้จะประมาท ก็เป็น ความผิด เช่น ความผิดตาม มาตรา 225, มาตรา 291, มาตรา 300, มาตรา 311 และมาตรา 391 ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ แม้กระทำ โดยประมาทก็เป็นความผิด ดังนั้นถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ก็ไม่มีความ ผิด เช่น ทำให้เสียหายโดยประมาท ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ว่าเป็น ความผิด ผู้กระทำให้เสียหายโดยประมาท ก็ไม่มีความผิดทางอาญา แต่อาจจะต้องรับผิดในทางแพ่ง

2. กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งให้ต้องรับผิด แม้ ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา หมายถึง เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ชัดแจ้งว่า แม้กระทำโดยไม่มีเจตนา ก็บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด เช่น พระราชบัญญัติ สุลกากร (ฉบับที่ 9) พุทธศักราช 2483 มาตรา 16 ซึ่งใช้คำว่า " การกระทำที่บัญญัติไว้ในมาตรา 27 และมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติ สุลกากร พุทธศักราช 2469 นั้น ให้ถือเป็นความผิด โดยมีพิกัดลงคำนี้ว่า ผู้กระทำมีเจตนา หรือกระทำโดยประมาทเลินเล่อ หรือหาไม่ "

3. กรณีความผิดลหุโทษ กรณีความผิดลหุโทษนั้น บางอย่างก็ต้องการเจตนา แต่บางอย่างไม่ต้องการเจตนา ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาที่มีความผิด แต่ถ้าเป็นความผิดลหุโทษ ตามพระราชบัญญัติอื่น นอกจากประมวลกฎหมายอาญาจะเป็นความผิดก็ต่อเมื่อใดกระทำโดยเจตนา ความผิดลหุโทษคืออะไรนั้นเราก็ต้องดู มาตรา 102 ซึ่งบัญญัติว่า " ความผิดลหุโทษ คือ ความผิดซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เช่นวามานี้ด้วยกัน "

ดังนั้นความผิดใดจะเป็นความผิดลหุโทษหรือไม่ จึงต้องอยู่ในบังคับของมาตรา 102 ทั้งสิ้น ทั้งนี้ไม่เฉพาะแต่ที่บัญญัติไว้ ตามประมวลกฎหมายอาญา ตั้งแต่ มาตรา 367 ถึงมาตรา 398 เท่านั้น ที่เป็นความผิดลหุโทษ แต่ตามกฎหมายอื่น เช่น ตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ ถ้าอัตราโทษเขาเกณฑ์ ตามมาตรา 102 แล้ว ก็อนุโลมเป็นความผิดลหุโทษได้

ไต่ถลาว่ามาแล้วว่า ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาที่มีความผิด แต่ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาบางมาตราก็ต้องทำโดยมีเจตนา จึงจะเป็นความผิด ดังมาตรา 104 บัญญัติว่า " การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนา ก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้น จะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น "

ทั้งนี้ก็ย่อมแสดงว่า ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาบางมาตราก็ต้องการเจตนา เช่นเกี่ยวกับความผิดอาญาทั่วไป เช่น มาตรา 391 บัญญัติว่า " ผู้ใดใช้กำลังข่มขู่ผู้อื่น โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย หรือจิตใจ ของระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ " จากการใช้ได้

อำนาจมาตรา 391 ย่อมมีข้อแสดงอยู่ในตัวว่า ผู้กระทำต้องมีเจตนาที่จะใช้กำลังทำร้าย เพราะมีคำว่า " ผู้ใดใช้กำลังทำร้าย " ฉะนั้นจะเป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ ก็ต้องกระทำโดยเจตนา ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับมาตรา 104

### การกระทำโดยเจตนา คืออะไร

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 วรรค 2 บัญญัติว่า " การกระทำโดยเจตนา ใดแก่การกระทำโดยรู้สำนึกในการที่กระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือยอมเสี่ยงเห็นผลของการกระทำนั้น "

จะเห็นได้ว่า ตามประมวลกฎหมายอาญา แบ่งแยกการกระทำโดยเจตนา ว่ามี 2 ชนิด คือ

(1) กระทำโดยเจตนาประสงค์ต่อผล อันได้แก่การกระทำที่ผู้กระทำรู้สำนึกในการกระทำ และในขณะที่เดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล ที่ผู้กระทำรู้สำนึกในการกระทำ คือ ผู้กระทำรู้สึกตัวในการเคลื่อนไหวร่างกาย หรือเจตนาเคลื่อนไหวร่างกาย เช่น รู้สำนึกว่ายิง, พัน, แหวง หรือรู้ว่ากำลังทำอะไรลงไป และในขณะที่ทำลงไปนั้นประสงค์ต่อผลที่จะเกิดขึ้น เช่น ต้องการฆ่าเขา ก็ใช้มีดไปแทงเขา ชั่งแหวงก็รู้สึกตัวว่ากำลังแหวง และมีความประสงค์ให้เขาตาย เจตนาอย่างนี้เรียกว่า เจตนาประสงค์ต่อผล แต่ถาเราไม่รู้สึกตัวว่ากำลังทำอะไรลงไป ก็ไม่ถือว่าเรากระทำโดยเจตนา เช่น เราละเมอใช้ไฟฉายตีหัวเพื่อนที่นั่งนอนอยู่ด้วยกัน เพื่อนหัวแตก ก็ไม่ถือว่า เรากระทำผิดฐานทำร้ายร่างกาย เพราะเราทำโดยขาดเจตนา คือเราไม่รู้สึกตัวว่าเรากำลังทำอะไร

และการกระทำต่อบุคคลคนเดียวกัน หรือกระทำต่อวัตถุอื่น  
เดียวกัน จะเป็นการกระทำโดยเจตนา และเป็นการกระทำโดยประมาทขณะ  
เดียวกันยอมไม่ได้ เช่น นาย ก. ตั้งใจจะฟันแขน นาย ข. แคนฟันพลาค  
 ไปถูกไหล่ นาย ข. คงถือว่า นาย ก. มีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย  
 นาย ข. โดยเจตนา จะถือว่าการฟันถูกไหล่ นาย ข. เป็นการกระทำโดย  
 ประมาทในขณะเดียวกันไม่ได้ คือจะถือว่า นาย ก. มีความผิดฐานทำร้าย  
 ร่างกาย นาย ข. โดยเจตนา และมีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย นาย ข.  
 โดยประมาทยอมไม่ได้ ตามปัญหาที่ นาย ก. คงมีความผิดฐาน  
 ทำร้ายร่างกาย นาย ข. โดยเจตนาฐานเกี่ยวเท่านั้น แต่ถาการกระทำ  
อันเดียวกันนั้น เกิดผลต่อบุคคลอื่นด้วย ผู้กระทำอาจมีความผิดสองฐานได้  
 เช่น นาย ก. ไขปืนยิงไปที่ นาย ข. ปรากฏว่า กระสุนปืนถูกแขน  
 นาย ข. และฉลบบไปถูก นาย ค. ถึงแก่ความตายอีกด้วย

กรณีอย่างนี้ นาย ก. ก็มีความผิดฐานพยายามฆ่า นาย ข.  
 โดยเจตนา และมีความผิดฐานประมาท ทำให้ นาย ค. ถึงแก่ความตาย  
 ตามมาตรา 291 อีกด้วย

คำว่า " กระทำโดยปราศจากความระมัดระวัง ซึ่ง  
บุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีวิสัยและพฤติการณ์ " มีความหมายว่า  
 ในภาวะหรือสถานการณ์เช่นนั้น ผู้กระทำใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและ  
 พฤติการณ์อย่างไร ทั้งนี้ ขอแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประการ คือ

- (1) ความระมัดระวังตามวิสัย ประการหนึ่ง และ
- (2) ความระมัดระวังตามพฤติการณ์ อีกประการหนึ่ง

ความระมัดระวังตามวิสัย นั้น หมายความว่า ผู้กระทำ  
 ผู้นั้นมีวิสัยจะใช้ความระมัดระวังได้ก็เพียงใด ซึ่งขอแยกพิจารณา ดังนี้

ก. นิสัยคนธรรมดาสามัญ ซึ่งจะต้องแยกออกตาม อายุ เพศ การศึกษา การอบรม ความจักเจนแห่งชีวิต และอื่น ๆ เป็นเด็กย่อมมีนิสัยที่จะใช้ความระมัดระวังใจอย่างเด็ก จะหวังให้เด็กใช้ ความระมัดระวัง เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ไม่ได้ สตรีก็ต้องใช้ความระมัดระวัง เช่นเดียวกับสตรี จะเทียบกับบุรุษไม่ได้ สตรีหลายคนก็มีความระมัดระวัง คิดว่าบุรุษ ดังนั้นจึงต้องเอาบุคคลที่มีอายุ เพศ การศึกษาอบรม ความจักเจนแห่งชีวิต และอื่น ๆ ที่เท่าเทียมกันกับผู้ที่กระทำมา เป็นเครื่องวัด

ข. นิสัยคนผู้มีวิชาชีพ ความระมัดระวังของผู้มี วิชาชีพ เช่น เป็นแพทย์ เป็นวิศวกร เป็นทนายความ ก็ต้องใช้ความ ระมัดระวังอันเป็นนิสัยของบุคคลผู้มีวิชาชีพนั้น ๆ จะพึงใช้โดยปกติ ทั้งนี้ จะคงพิจารณาว่าโดยปกติผู้มีวิชาชีพนั้น ๆ สามารถใช้ความระมัดระวังใจ เพียงใจ และในข้อนี้ความระมัดระวังก็ต้องมีขนาดเหมือนกัน กล่าวคือ นายแพทย์ธรรมดาจะยอมใช้ความระมัดระวังอย่างนายแพทย์ธรรมดา จะหวัง ให้นายแพทย์ธรรมดาใช้ความระมัดระวังอย่างนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญยอม ไม่ได้

ส่วนความระมัดระวังตามพฤติการณ์นั้น หมายความว่า นอกจากบุคคลจะต้องมีความระมัดระวังตามนิสัยแล้ว ยังจะต้องปรากฏว่า บุคคลนั้นจะต้องมีความระมัดระวังตามพฤติการณ์อีกด้วย เพราะภายใต้ พฤติการณ์ที่แตกต่างกัน บุคคลยอมใช้ความระมัดระวังใจแตกต่างกัน

เช่น ในเวลาที่เกิดการจลาจล ผู้ขับชื้อวดยานพาหนะ ย่อมจะต้องรักรัดตัวลัววดยาน ขับรถก็อาจจะไปชนผู้คนเดินถนนบาง จะให้ ใช้ความระมัดระวังคุณคน ย่อมจะไม่ได้

ความระมัดระวังตามนิสัยและพฤติการณ์นี้ จะต้อง พิจารณาประกอบกัน คือ ความนิสัยและพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย

ส่วนถ้อยคำว่า " ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวัง เช่นว่า นั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้พอเพียงไม่ " หมายความว่า ผู้กระทำในภาวะเช่นนั้น ใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์ยังไม่พอเพียง คือ จะต้องปรากฏว่า ผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวัง เช่นนั้นได้ แต่ไม่ได้ใช้ให้เพียงพอ คือ จะทำดีกว่านั้นก็ได้ แต่ไม่ทำ เช่น นาย ก. รู้ว่ารถเบรคไม่ดี แต่ก็ยังขึ้น ขับไป และเป็นเหตุให้ชนคนถึงแก่ความตาย อย่างนี้ ถือว่า นาย ก. มีความผิดฐานประมาททำให้คนตาย ถึงแม้ นาย ก. จะขับรถด้วยความระมัดระวังก็ตาม แต่หาได้ใช้ให้พอเพียงไม่ คือรู้ว่ารถเบรคไม่ดี ก็ควรซ่อม เสียให้เรียบร้อย แต่ก็ไม่ซ่อม.